

УДК 368.025.7:368.5

Шолойко А. С., аспірант¹

ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

РОЛЬ ФРАНШИЗИ У СТРАХУВАННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

У статті здійснено огляд найбільш поширених визначень страхової франшизи. Розглянуто роль франшизи у страхуванні, переваги і недоліки інтегральної та ексцедентної франшиз, а також характерність їх використання у сільськогосподарському страхуванні. Надано пропозиції щодо подальшого використання франшизи у страхуванні сільськогосподарських культур.

The review of the most widespread determinations of insurance franchise is carried out in the article. The role of franchise in insurance, advantages and lacks of integrated and excident franchises and also characteristicness of their use in agricultural insurance are considered. Suggestions of the further using of franchise in insurance of agricultural cultures are given.

В статье осуществлен обзор наиболее распространенных определений страховой франшизы. Рассмотрена роль франшизы в страховании, преимущества и недостатки интегральной и эксцедентной франшиз, а также характерность их использования в сельскохозяйственном страховании. Предоставлены предложения относительно последующего использования франшизы в страховании сельскохозяйственных культур.

Постановка проблеми. Договір страхування сільськогосподарських культур характеризується великою кількістю умов, що можуть змінюватися відповідно до потреб та фінансових можливостей страхувальників. Однією з таких умов є встановлення розміру франшизи. Однак складність полягає в тому, що покупці страхових послуг часто є непоінформованими щодо того, як її застосовують, якими мають бути її оптимальні розміри і починаючи з якого розміру збитків з’являється відповідальність страховика. Перелічені фактори впливають на зростання кількості конфліктних ситуацій між учасниками страхових відносин, а відтак необхідно більш повно висвітлити питання, що являє собою франшиза і яка її роль у страхуванні.

¹ Науковий керівник – М.Я. Дем’яненко, доктор економічних наук, професор, академік УААН.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Франшиза є важливим елементом страхування, характеристика якого представлена у працях: В. Базилевича, В. Абрамова, С. Єрмасова та Н. Єрмасової, А. Гвозденка, В. Гомелля та І. Логвінової, В. Якубович. Проте неповною мірою висвітлено питання щодо використання франшизи у сільськогосподарському страхуванні.

Ціль роботи. Метою статті є обґрунтування підходу щодо подальшого використання франшизи у страхуванні сільськогосподарських культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика показує, що франшиза – це найменш зрозумілий для страхувальників термін з усіх страхових термінів [1]. До того ж як зауважує П. Флейман найчастіше може виникати неправильне розуміння вказаного поняття, оскільки в іншій сфері фінансів та права “франшиза” може означати геть інше, наприклад, об’єкт договору франчайзингу [2]. У зв’язку з цим, доцільно розглянути визначення саме страхової франшизи.

Так, ст. 9 Закону України “Про страхування” визначає, що франшиза – це частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування [3]. Іншими словами та частина збитків, що залишається на відповідальності страхувальника. Саме з такої позиції надається визначення франшизи в Законі України “Про державну підтримку сільського господарства України”, в ст. 2.21 якого зазначено, що “Франшиза (страхова франшиза) – частина збитку, яка підлягає самостійному відшкодуванню (покриттю) страхувальником за свій рахунок при виникненні страхового випадку” [4]. Тобто зміст франшизи “... полягає у розподілі відповідальності за збитки, спричинені страховою подією, між страховиком і страхувальником” [5, с. 49]. Однак визначення франшизи, надані законодавчими актами, є досить загальними і не конкретизують її можливі розміри та базу обрахунку.

В літературних джерелах зі страхування знаходимо подібні визначення, а саме, що франшиза – це передбачене підписаним страховим договором звільнення страховика від покриття збитків [5, с. 49]. При цьому В. Гомелля та І. Логвінова додають, що збитки, які не підлягають відшкодуванню, не повинні перевищувати певну величину [6]. І це важливо, оскільки розмір

франшизи встановлюється за домовленістю сторін [7] у відсотках або в твердій грошовій величині стосовно страхової суми, вартісної оцінки об'єкта або розміру збитків [5, с. 49]. “Якщо договір страхування передбачає декілька страхових випадків, то франшиза може встановлюватися як загалом, так і по кожному страховому випадку окремо” [8, с. 18].

Проте і таке розширення дефініції не несе в собі інформації щодо економічно доцільного розміру франшизи. Враховуючи зазначене, увагу привертає визначення в якому підкреслюється, що франшиза – це ті мінімальні збитки, що не відшкодовуються страховиком при настанні страхового випадку [1]. Наголошуючи на мінімальності збитків, йдеться про те, що франшиза повинна приблизно відповідати витратам страхової компанії на ведення справи [1]. В. Абрамов зауважує, що як правило в практичному застосуванні розмір франшизи знаходиться в межах 1 – 5 % від страхової суми, що обумовлено її значенням в страхуванні як економічного регулятора в фінансових взаємовідносинах між сторонами страхового договору [9, с. 407]. Тобто використання невеликої франшизи дозволяє звільнити страхову компанію від організаційних затрат, що пов'язані з обслуговуванням незначних збитків [7], наприклад, коли сільськогосподарський ризик не проявився в гострій формі. Тобто відшкодування дрібних збитків, частота настання яких висока, є не вигідним як для страховика, так і для страхувальника, оскільки це може принести додаткові незручності, що пов'язані з затратою коштів та часу на збір документів, необхідних для виплати страхового відшкодування. Дійсно значно простіше і дешевше для сторін, коли такі збитки покриває страхувальник, а це в свою чергу стимулює останнього бережливо ставитися до застрахованого майна [7].

Звісно, франшиза може бути і 0% і 90% – такі випадки трапляються в окремих сегментах страхування. Кожна страхова компанія сама визначає обмеження на відшкодування збитків, про що може свідчити наступна залежність, яка полягає в тому, що чим нижчою є вартість застрахованого об'єкту і, відповідно, ціна страхової послуги, тим більшою є франшиза [1]. Тобто низька страхова вартість об'єкта страхування зумовлює підвищення величини франшизи, за рахунок якої зменшується страховий тариф, що є вигідним для страхувальника, але не вигідно

страховику, разом з тим “... збільшується збитковість страхувальника в межах суми франшизи, що вигідно страховику, але невигідно страхувальнику” [9, с. 407].

Однак може бути й інша ситуація збільшення величини франшизи, коли страхувальник, прагнучи заощадити на вартості страхової послуги, свідомо йде на перевищення економічно доцільного розміру франшизи. В такому випадку починає зростати формальність страхування і ставиться під сумнів доцільність витрачання коштів на нього.

При цьому не менш важливим є і вид франшизи. Так, франшиза може бути умовною або інтегральною та безумовною або ексцедентною, порівняльна характеристика яких наведена в таблиці 1 [10, с. 232].

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика умовної та безумовної франшизи

Характеристика	Вид франшизи	
	Умовна або інтегральна – та, що не вираховується	Безумовна або ексцедентна – та, що вираховується
1	2	3
Запис про франшизу в договорі страхування	“вільно від x процентів”, де x – це відсоток від страхової суми	“вільно від перших x процентів”, де x – це відсотки, що вираховуються з суми страхового відшкодування незалежно від величини збитку
Вплив франшизи на здійснення виплати страхового відшкодування	Або здійснюється або не здійснюється	Здійснюється завжди, але за вирахуванням франшизи

Примітка. Складено за [10, с. 232].

З таблиці 1 зрозуміло, що залежно від того, яка застосовується франшиза, змінюється порядок її використання та розрахунок величини страхового відшкодування. Так, при умовній франшизі страховик частково звільняється від страхової виплати в розмірі, що не перевищує встановленої суми франшизи, і зобов'язаний повністю відшкодувати збиток, якщо його розмір перевищує суму франшизи [9, с. 406]. Тобто така франшиза принципово впливає на виплату страхового відшкодування:

здійснювати чи не здійснювати [9, с. 408]. Вона може бути вигідною тоді, коли сільськогосподарське підприємство хоче застрахуватися від дійсно серйозних збитків, які трапляються не так часто, звісно, при цьому і ціна страхової послуги буде скоригована відповідно до рівня франшизи [11].

При безумовній франшизі збиток відшкодовується страховиком в усіх випадках, але за вирахуванням встановленої суми франшизи [9, с. 406]. При цьому важливо звернути увагу на те, що зниження ціни страхової послуги через встановлення франшизи відбулося один раз при підписанні страхового договору, а зменшення страхового відшкодування на суму франшизи буде кожного разу при настанні страхових випадків протягом терміну дії договору [6]. Ще одним недоліком безумовної франшизи є випадок, коли збиток не на багато перевищив величину франшизи. Наприклад, збиток складає 510 грн., а величина франшизи – 500 грн., звідси сума страхового відшкодування – 10 грн. І для того, щоб одержати таку мізерну виплату, страхувальнику необхідно буде виконати всі передбачені договором дії та зібрати пакет документів, щоб страховик здійснив страхову виплату. Постає питання про доцільність витрачання часу і коштів заради одержання незначного страхового відшкодування [12]. Тобто, якщо страхувальник зацікавлений в реальному страхуванні, то краще обирати страхові продукти без франшизи, які є більш зрозумілими і простими, з огляду на що, “... в багатьох країнах страхові компанії зараз практично відмовилися від франшизи ...” [13].

Щодо практики страхування сільськогосподарських культур в Україні, то В. Якубович зазначає, що, як правило, використовується безумовна франшиза, яка задається у відсотках до страхової суми, але існують страхові продукти з франшизою, яка задається і у відсотках до збитку [8, с. 19 – 25]. Разом з тим, як підкреслює Р. Шинкаренко, високі рівні франшизи в договорах субсидованого страхування виробничих витрат на посів та вирощування сільськогосподарських культур не дозволяють суб’єктам господарювання одержати страхове відшкодування, якого б вистачило для подолання збитків у випадку повної загибелі посівів, що ставить під сумнів необхідність субсидування страхових договорів з великими франшизами [14].

Висновки. Отже, проблеми практичного використання франшизи в сільськогосподарському страхуванні свідчать про необхідність розробки та затвердження методичних рекомендацій по застосуванню видів франшиз і встановленню її економічно доцільних розмірів залежно від об'єкту страхування, по уточненню бази обрахунку франшизи та порядку коригування страхової премії, визначення страхової суми і розміру страхового відшкодування. Щодо програми субсидованого страхування сільськогосподарських культур важливо, щоб в подальшому було встановлено обмеження рівня франшизи з метою недопущення субсидування державою формального страхування.

Список використаних джерел:

1. Ормоцадзе М. Франшиза или опасности дешевой страховки [Электронный ресурс] / М. Ормоцадзе. – Режим доступа : http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/strahovanie/stati/franshiza_ili_opasnosti_deshevoy_strahovki.
2. Флейман П. Игра слов [Электронный ресурс] / П. Флейман. – Режим доступа : <http://www.insuranceconsulting.ru/razvl/flaman.html>.
3. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР, зі змінами і доповненнями / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 18. – с. 78.
4. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 24.06.2004 р. № 1877-IV, зі змінами і доповненнями / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 49. – с. 527.
5. Страхування : підручник / [за ред. В. Д. Базилевича]. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
6. Гомелля В. Б. Руководство по изучению дисциплины “Страхование” / В. Б. Гомелля, И. Л. Логвинова. – М. : Московская финансово-промышленная академия, 2006. – 168 с. Франшиза и лимит ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://insurhelp.org.ua/rulesandcontract/franshiza.html>.
7. Франшиза и лимит ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://insurhelp.org.ua/rulesandcontract/franshiza.html>.
8. Якубович В. Що потрібно знати селянам, аби застрахувати виробництво сільськогосподарських культур? Практичні поради. / В. Якубович. – К. : Проект “Розвиток Агробізнесу в Україні” Міжнародна Фінансова Корпорація, 2003. – 62 с.
9. Абрамов В. Ю. Страхование: теория и практика / В. Ю. Абрамов. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 512 с.
10. Ермасов С. В. Страхование: учеб. пособие [для студ. вузов, обучающихся по спец. 060400 “Финансы и кредит”, 060500 “Бухгалтерский учет, анализ и аудит”] / С. В. Ермасова, Н. Б. Ермасова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. — 462 с.
11. Страховые ставки и затраты на покрытие рисков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rmanage.ru/strahovanie/franshizi>.
12. Франшиза – кому это выгодно? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.evrodol.ru/insurance/ins_2.htm.

13. Шинкаренко Р. Проблемные аспекты агро страхового сектора в Украине (2006) [Электронный ресурс] / Р. Шинкаренко. – Режим доступа : <http://www.agriagency.com.ua/?page=26&mode=mtxt&data=3088>.
14. Шинкаренко Р. Страховые продукты для агросектора (растениеводство) [Электронный ресурс] / Р. Шинкаренко. – Режим доступа : <http://www.agriagency.com.ua/?page=26&mode=mtxt&data=3049>.